

श्री साईबाबा लोक प्रबोधन कला महाविद्यालय, वडणे.

ता. हिंगणघाट जिल्हा – वर्धा

अर्थशास्त्र विभाग (Department of Economics)

विषय : ई- बँकिंग पद्धती आणि आजचा ग्राहक

(अभ्यासक्रमाचा संदर्भात - क्षेत्रीय कार्य)

क्षेत्रीय कार्य – अहवाल (Field Work - Report)

सत्र - 2022 : 2023

प्रस्तावना :

प्रत्येक व्यक्तीला आयुष्याचे नियोजन करताना आर्थिक नियोजन ही अनिवार्य बाब मानली जाते. यासाठी बँक हा अत्याश्यक घटक आहे. पूर्वी धनाढ्य व्यक्ती अथवा सावकाराकडून लोक गरजेच्यावेळी पैसे घ्यायचे व ते व्याजासह परत करायचे. हळूहळू ही व्यवस्था बंद होत गेली आणि त्यांची जागा बँकांनी घेतली. महाराष्ट्राचा विचार केला तर आपल्याकडे सहकारी बँकींग चळवळ खोलवर रुजली आहे. या बँकांनीही राष्ट्रीयीकृत तसेच खासगी बँकांच्या तुलनेत अधिक सर्वोत्तम सोयी सुविधा देवून आपला स्वतःचा ग्राहक वर्ग निर्माण केला आहे. आताच्या काळात बँकेमध्ये असणारी पारंपरिक पद्धती जाऊन डिजिटलायझेशनचे वारे सुरू झाले आहे. आज लोकांना लांब रांगेत उभे राहण्याची गरज नाही बँक यापुढे पैसे हस्तांतरित करण्यासाठी किंवा खाते प्राप्त करण्यासाठी बँकिंग आता अधिक जलद आणि सोयीस्कर झाले आहे सतत विकसित होत असलेल्या बँकिंग तंत्रज्ञानामुळे वित्त क्षेत्रावर प्रभुत्व आहे। भारतात 2016 च्या नोटाबंदीनंतर, डिजिटल बँकिंगची व्याप्ती अधिक वेगाने विस्तारली आहे. बहुतेक भारतीय बँकांनी त्यांच्या ग्राहकांना जवळपास सर्व बँकिंग उत्पादनांचा ऑनलाइन प्रवेश देण्यासाठी इंटरनेट बँकिंग आणि मोबाइल बँकिंगसाठी वेबसाइट सुरू केल्या आहेत . ग्राहकांना त्यांच्या मागणीप्रमाणे, त्याला हव्या त्याठिकाणी, हव्या त्या वेळेत आणि जलद सेवा द्यावयाची असेल तर डिजीटल बँकिंगशिवाय पर्याय नाही. त्यामुळे अनेक बँका या सोयी सुविधांसाठी मोठा खर्च करीत आहेत. अनेक बँकांनी त्यासाठी स्वतंत्र विभाग सुरू करून त्यामार्फत आपल्या डिजिटल व्यवस्थेची देखरेख व कर्मचारी वर्गाला प्रशिक्षण देणारी यंत्रणा कार्यरत केली आहे. याचे चांगले परिणामही दिसून येत आहेत. या डिजिटल प्रणालीमध्ये मोबाईल बँकिंग, एटीएम, इंटरनेट बँकिंग, मोबाईल अलर्ट, पॉस मशीन, पासबुक प्रिंटर, कॅश डिपॉझीट मशीन, क्रेडिट डेबिट कार्डचा वापर इत्यादी डिजिटल सेवा येतात.

तंत्रज्ञानाचा वापर आज प्रत्येक क्षेत्रात अनिवार्य बनला आहे. बँकिंग क्षेत्रातही स्पर्धा वाढली आहे. अशावेळी आपली सेवा सर्वोत्तम करण्यासाठी बँकांना पुढाकार घ्यावाच लागेल. भारतातील बँकिंग क्षेत्रातील शिखर संस्था असलेल्या रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाने सर्वच बँकांना काळानुरूप बदल अंगिकारण्याचे निर्देश दिले आहेत.सरकारही तेच धोरण राबवत आहे. त्यामुळेच आज बहुतांश बँकांनी आपल्या सेवांमध्ये डिजीटल बँकिंगवर भर देण्यास सुरुवात केली आहे. या क्षेत्रात होत असलेल्या बदलांमुळे ब्रॅंचलेस, सिग्नेचर लेस व पेपरलेस बँकिंग प्रत्यक्षात अवतरण्यास मदत होत आहे. आरटीजीएस, आयएमपीएस, ऑनलाईन बँकिंग, टेलिबँकिंग अशा सुविधांमुळे बँकिंग अधिक सुलभ व जलद झाली आहे. बँकांच्या खर्चात कपात होवून व्यवसाय वृद्धी होत आहे. याशिवाय नवी ग्राहकही बँकेशी जोडले जात आहे. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे एक सुदृढ स्पर्धात्मक वातावरणामुळे त्याचा लाभ ग्राहकांना होत आहे. यातून ग्राहकांनाही चांगले समाधान प्राप्त होताना दिसत आहे.

या बाबीची दखल घेऊन महाविद्यालयातील 20 विद्यार्थ्यांनी अर्थशास्त्र विभागाद्वारे क्षेत्रीय कार्य अंतर्गत 100 प्रश्नावलीच्या माध्यमातून वडणे परिसरातील ग्रामीण भागातील ग्राहकांना भेटून आधुनिक ई- बँकिंग पद्धती विषयी त्यांना कितपत माहिती आहे हे तपासण्याचा प्रयत्न करण्यात आलेला आहे. त्यासाठी विविध प्रश्नांद्वारे माहितीचे संकलन करून त्या माहितीचे वर्गीकरण, तालिकीकरण व करण्यात आलेले आहे .

प्रश्न 1: तुमचे बँक खाते आहे का ?			
होय - 99	नाही - 01		
प्रश्न 2: तुम्ही बँकमध्ये कोणत्या व्यवहारासाठी जातात ?			
पैसे काढण्यासाठी - 22	पैसे टाकण्यासाठी - 06	इतर व्यवहारासाठी - 02	यापैकी सर्व व्यवहारासाठी- 70
प्रश्न 3: तुमच्या कडे बँकेचे ए. टी. म. (ATM) कार्ड आहे का ?			
होय - 64	नाही - 36		
प्रश्न 4: तुम्ही बँकमधून पैसे काढण्यासाठी कोणत्या माध्यमाचा वापर करता ?			
विड्रॉल व्दारे - 12	चेक व्दारे -17	ए. टी. म. व्दारे-15	यापैकी सर्वांचा वापर- 56
प्रश्न 5: तुम्हाला क्रेडिट कार्ड व डेबिट कार्ड संदर्भात माहिती आहे का ?			
होय - 67	नाही - 33		
प्रश्न 6: तुम्हाला फोन पे व गूगल पे संदर्भात माहिती आहे का			
होय - 52	नाही - 48		
प्रश्न 7: तुम्ही बँकमध्ये पैसांच्या व्यवहारासाठी फोन पे व गूगल पे चा वापर करता का ?			
होय - 29	नाही - 71		
प्रश्न 8: आधुनिक ई - बँकिंग पध्दतीमुळे आर्थिक व्यवहार सोयीस्कर झाले आहे असे तुम्हाला वाटते का ?			
होय - 72	नाही - 18	सांगता येत नाही - 10	
प्रश्न 9: ई - बँकिंग पध्दतीमुळे आर्थिक व्यवहारात अधिक जोखीम निर्माण झाली असे तुम्हाला वाटते का ?			
होय - 41	नाही - 59		
प्रश्न 10: तुम्ही बँकेच्या आर्थिक व्यवहाबाबत समाधानी आहेत का ?			
होय - 79	नाही - 14	सांगता येत नाही - 07	

वडणेर परिसरातील ग्रामीण भागातील 99% ग्राहकांचे बँक खाते आहे. असे माहितीचे संकलनावरून दिसून आले. तर ग्राहक बँकमध्ये पैसे काढण्यासाठी 22%, पैसे टाकण्यासाठी 06 %, इतर व्यवहारासाठी 02 %, यापैकी सर्व व्यवहारासाठी 70% जातात असे माहितीचे संकलनावरून दिसून आले. परंतु परिसरातील ग्रामीण भागातील ग्राहकांना क्रेडिट कार्ड, डेबिट कार्ड, फोन पे व गूगल पे चा संदर्भात अधिक माहिती नसल्याचे दिसून आले. आधुनिक ई - बँकिंग पध्दतीमुळे आर्थिक व्यवहार सोयीस्कर झाले आहे असे 72 % ग्राहकांना वाटते. तर अजूनही आधुनिक ई - बँकिंग पध्दतीमुळे आर्थिक व्यवहार सोयीस्कर झाले नाही असे 18% ग्राहकांना वाटते. सांगता येत नाही असे 10% ग्राहकांना वाटते.

ई - बँकिंग पध्दतीमुळे आर्थिक व्यवहारात अधिक जोखीम निर्माण झाली असे 41% ग्राहकांना वाटते तर ई - बँकिंग पध्दतीमुळे आर्थिक व्यवहारात अधिक जोखीम निर्माण झाली नाही 59 % ग्राहकांना वाटते. बँकेच्या आर्थिक व्यवहाबाबत समाधानी असणाऱ्या ग्राहकांची संख्या 79% आहे. तर असमाधानी असणाऱ्या ग्राहकांची संख्या 14 % आहे. सांगता येत नाही असे म्हणणाऱ्या ग्राहकांची संख्या 07% असल्याचे दिसून येते.

वरील विश्लेषणावरून ग्रामीण भागामध्ये बँकेचे जाळे विस्तारले असून नवीन ग्राहकही बँकेशी जोडले जात आहे. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे एक सुदृढ स्पर्धात्मक वातावरणामुळे त्याचा लाभ ग्राहकांना होत आहे. यातून ग्राहकांनाही चांगले समाधान प्राप्त होताना दिसत आहे.

नागरिकामध्ये

महाविद्यालयातील विद्यार्थी क्षेत्रीय कार्य करतांना

क्षेत्रीय कार्य करतांना बन्नू संजयराव लोहकरे

क्षेत्रीय कार्य करतांना चेतन भास्करराव साटोणे

क्षेत्रीय कार्य करतांना कु. काजल अशोकराव मानकर

क्षेत्रीय कार्य करतांना चंद्रकांत हरिचंद्र भिवगडे

क्षेत्रीय कार्य करतांना कु. तुम्ही संजयराव नंदरे

क्षेत्रीय कार्य करतांना कु. अश्विनी विठ्ठलराव धगडे

सहभागी विद्यार्थ्यांची यादी

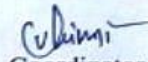
Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College, Wadner
Ta.Hinganghat Dist.Wardha
Department of Economics

Session: 2022-23

Field work

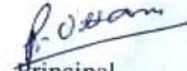
Students List

Sr. No.	Students Name	Class (BA.)	Signature
1	Ku. Mamta Vitthalrao Thawri	I	M.V. Thawari
2	Ku.Ashvini Vitthalrao Dhagade	I	A.V. Dhagade.
3	Ku. Vaishnvi Sanjyarao Sarode	I	V.S. Sarode
4	Ku. Punam Sureshrao Thonbare	I	P.S. Thonbare
5	Ku.Kajal Ashokrao Mankar	I	Kajal A. Mankar
6	Ku.Pranali Sunilrao Thavas	I	Pranali
7	Ku.Prajakta Pandhariji Thawri	I	P.P. Thawari
8	Chetan Bhashkarrao Satone	II	C.B. Satone
9	Bannu Sanjayrao Lohkare	II	B.S. Lohkare
10	Ku.Pratiksha Baluji kannake	II	Pratiksha
11	Ku.Santoshi Mahadeorao Bawne	II	Santoshi
12	Ku.Puja Marotrao Choudhari	II	P.M. Choudhari
13	Ku.Harsha Jaganrao Dhoble	II	H.J. Dhoble
14	Ku.Sanjana Devidasji Umate	II	Sanjana
15	Ku.Monika Vinodrao Upate	II	Monika
16	Ku.Trupti Sanjayrao Nandare	III	T.S. Nandare
17	Ku.Pratiksha Prashantrao Thul	III	P.P. Thul
18	Ku.Shivani Sanjayrao Madavi	III	Shivani
19	Ku.Rashika Shrikrushanaji Kulsange	III	R.S. Kulsange
20	Chandrakant Harichandra Bhivgade	III	C.H. Bhivgade

Coordinator

Dr. Vitthal Ghinmine

Principal

Dr. U. B. Parekar
Principal
Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College, Wadner

दिनांक : 20 / 03 / 2023

समन्वयक
डॉ. विठ्ठल घिनमिने

प्राचार्य
डॉ. यु. बी. पारेकर